

Українські звичаї

*Виховний захід керівника Зразкового
колективу літературно-творчого
об'єднання «Айстра»*

Марюх Л.І.

Українські звичаї

Фрагмент вечорниць

Мета. Розширювати уявлення дітей про українські народні традиції, обряди, спосіб життя, духовне багатство української молоді в минулому. Розвивати бажання вивчати історичне минуле свого народу, його культуру, працю, звичаї. Виховувати в дітей інтерес до української народної спадщини.

Декорація та реквізит. Вишиті і ткані вироби: рушники, серветки, сорочки, рядна (при можливості сучасні і старовинні).

Гончарні вироби, зокрема дитячі свисточки, іграшки, предмети побуту. Макет печі, лавки.

Керівник. Сьогодні ми з вами живемо в чудовий час, користуємося досягненнями науки і техніки, маємо швидкий доступ до будь-якої інформації, озброєні ґрунтовними знаннями, чимало вміємо, а ще не так давно люди жили зовсім по-іншому. Вони багато фізично працювали, щоб забезпечити себе всім необхідним для життя, виконували різні роботи, про які ми сьогодні і не здогадуємось, та й відпочивали зовсім не так, як ми тепер. Але всі кращі надбання і досягнення нашого народу, його звичаї і традиції, пісні і думи не пропали даремно, не канули у вічність, вони збереглися і до нині не тільки в генетичній пам'яті, але і в теперішній культурі, в побуті, у звичаях нашого народу, тобто у

нашому серці, як щось дороге і трепетне, притаманне тільки нам, українцям. Тому ми час від часу і повертаємось до народного джерела, до тих традицій, звичаїв, з яких беремо наснагу і сьогодні, бо це все наше, рідне, дороге, любе та миле нашому серцю.

1 Ведуча

Пройшло століття — все довкіл змінилось.
Хоч для історії і вік — не час,
Що є тепер, тим людям і не снилось.
Та сьогодні всіх вражає й нас.
Бо кожен день несе нас до вершини,
Нові дарує мрії й відкриття,
Захоплення і диво для людини.
Таке у нас сьогоднішнє життя.

2 Ведуча

Та ми в минуле прагнем повернути,
Коли прапрадіди ось тут жили.
І пригадати нині призабуте:
Які вони традиції несли,
Які були в них звичаї і жарти,
Пісні і думи, прагнення мети...
Минуле забувати нам не варто,
Щоб у майбутнє праведно іти.
На сцену вибігають дівчата в національному одязі даної місцевості з роботою в руках: тканина, нитки, кужіль, веретена, що в кого.

1 дівчина

Ой, дівчатка мої, ой подружечки.
Де ж ми вечір проведем, мої душечки?

2 дівчина

У сусідки, моя мила,
В неї хата чиста й біла.
Вона всіх пригріє нас.
То ж ходімо! В добрий час!

3 дівчина

Посиденьки ж ті не марні.
Вечорниці будуть гарні,
Є у всіх у нас робота —
Вишивати нам охота.

4 дівчина

В край до нас прийшла зима,
В полі вже робіт нема
Дівкам вдома ж не сидиться,
Всі спішать на вечорниці.

Виконується весела українська народна пісня

До дівчат виходить господиня і запрошує в оселю.

Господиня.

Запрошую, дівчата, вас до хати.

Я рада запросити на поріг.

Роботи, бачу, є у вас багато.

То ж хай удача стелеться до ніг.

Всі дівчата. Дякуємо. Ми будемо поводити себе чемно, а
поспівати можна буде?

Господиня. Звичайно, дівчата, співайте! Що то за
вечорниці без пісень та жартів. От і в мої роки ми теж на
вечорницях пісень співали та жартували. Ох і весело ж
було! Ой, роки-роки, так швидко пролітають і вже не
доженеш... То ж заходьте, сідайте, та роботу починайте.

*Дівчата розміщуються по лавках, починають вишивати і
затягують пісню.*

Виконується українська народна пісня

5 дівчина. Ой, дівчата, що ж такої сумної завели? Краще розкажіть, хто що робив, як перший сніг випав?

1 дівчина. Як це? Звичайно, виходили на перший сніг вмиватися, червоною крайкою втиратися, щоб лице було чистеньке, і рожеве, і гарненьке!

2 дівчина. А хто на Введення першим прийшов до вашої хати? Хто той полазник, що заглянув в оселю в це свято?

3 дівчина. О! Вранці до нашої хати першим прийшов молодий і багатий, хлопець на славу, чуб кучерявий!

4 дівчина. Це добре, то ж я тепер бачу, що приніс він вам в хату щастя й удачу!

5 дівчина. А от жінкам старим в цей день не треба до людей іти, бо можна за собою і біду привести.

2 дівчина. То в минулі часи старенькі та бідні жінки і не ходили до людей, щоб біду не накликати... А ще на Введення треба дещо примічати, щоб яким буде наступний рік не прогадати.

1 дівчина. Ну, то й що хто примітив? Кажіть. Приповідки розказати поспішіть.

3 дівчина. «Скільки на Введення води, стільки на Юрія трави». «Як є на Введення вода, то буде в мисці й молоко» і мине біда.

4 дівчина. «До Введення можна копати лопатою, а від Введення до Благовіщення не можна, бо земля спочиває і на літо сили набирається». От такі приповідки знає наш народ про це свято.

1 дівчина. А погляньте, дівчата, який у мене гарний узор на рушнику буде. (Показує свою роботу, дівчата роздивляються і показують свої роботи).

2 дівчина. Так. Гарні наші рушники. І ні в кого подібного нема. Це добре, бо ми всі різні, різні в нас уподобання. А рушники — це ж наші обереги, у них закладений великий зміст. Це й ті дороги, на які випроводжають нас батьки...

Рушники, як долі, що ідуть стежками,
Обереги наші, мамина любов.

Вони завжди поруч, вони завжди з нами,
Щоб дітей додому повертати знов.

3 дівчина. Це і наші долі, як ті ниточки, що переплелися на рушнику: червоні і чорні, як саме життя.

Щоб ніколи в світі ми не забували
Рідної світлиці і калини цвіт.

Щоб з добром у серці чесно простували
Та сміливо, й мудро йшли у білий світ.

Рушники, красиві і світлі вишиванки, над якими
трудилися вечорами наші рідні матусі. Вони щиро
закликали для нас добру долю...

4 дівчина. Вишиванки... Рушники... Вишиті добрими і
лагідними руками наших матусь. Це сум і радість, що
завжди йдуть поруч. Це як душа нашого народу,
нерозривні одне з одним. От і ми з самого дитинства
тягнемось до гарної вишивки, до краси, до пісні. Бо душа
українська прагне цього.

Ми любимо пісні веселі і тужливі,
Красу природи, що навколо нас.

Бо наші душі щедрі і мрійливі

І нас несе в майбутнє світлий час.

Нас мати вчила гарно вишивати,

Живемо ж ми на пресвятій землі,

Й земну чарівність прагнем передати

В оці узори дрібні і малі,

Але близькі і серцю дуже милі,
Бо тут всі квіти раптом зацвітуть.

Здіймуться в небо птахи легкокрилі,

А люди щиру пісню заведуть.

А давайте-но і ми гарної пісні заведемо, бо співати душа просить!

Виконується українська пісня про рушник

5 дівчина. О, дівчата, а як ви свято Катерини зустрічали?
Гілочок з вишні всі нарізали?

1 дівчина. А то! Ще до сходу сонця. І в пляшку з водою поставили, бо як вишнева гілочка до Меланки зацвіте, то і доля дівоча розквітне. Таке ми пропустити не могли!

Вечорнича мати. Скажіть, а свою долю закликати ходили?

2 дівчина. Ходили. Спочатку ми в Марусі всі зібралися, хлопці й дівчата, веселилися, розважалися, хоч і не танцювали, бо піст, але весело було дуже! Наварили гуртом борщу та каші. Поналивали в горнятка, обмотали новим рушником, а перед «півнями» кожна з нас по черзі вилазила на ворота з горнятками і закликала долю: «Доле, доле, йди до мене вечеряти!».

Господиня. Ну, й що? До кого доля відгукнулася?

3 дівчина. Та, наша доля, як і півні, була німа і глуха, лише до Оленки та до Тетяни півні загорлали на всю округу. А ми скільки ту долю не кликали, то вона все мовчала. «Доля оглухла. Щоб ти зозулі не чула, блуднице моя». Така то наша доля.

4 дівчина. А хочете, дівчата, я вам про долю легенду розкажу, ось послухайте. «Одного разу посварилися дві жінки. Одна була дуже гарна, а друга негарна. Негарна

розсердилася і каже до гарної:— Хоч я і погана, зате моя доля хороша, а ти ось гарна, а зате твоя доля погана! Умовились вони перевірити, зварила кожна своїй долі борщ і кашу, прийшли опівночі на перехресну дорогу. «Погана» перша вийшла наперед, розв'язала свої горщики, зверху поклала чисту ложку, відійшла трохи від хреста і каже:

— Доле, доле, йди до мене вечеряти!

Сказала один раз, сказала вдруге. За третім разом приходить панич, та такий хороший, такий гарний, що й надивитися на нього не можна. Взяв він ложку, попробував спершу борщу, а далі каші. Поклав ложку зверху, загорнув у рушник гроші і не знати, де й подівся... Погана жінка забрала горщики, взяла з рушника гроші і каже до гарної:

— Ну, а тепер ти клич свою долю вечеряти, як я кликала! Гарна жінка поставила свої відерні горщики, розв'язала їх, відійшла від хреста і гукає:

— Доле, доле, йди до мене вечеряти!

Гукнула вона раз, вдруге, а за третім разом як піднявся вітер, буря. Пісок несе, дерева гне, ламає — таке робиться, що, Господи! Коли глип — виходить доля гарної жінки: така погана, як і погода, обідрана, кудлата, та ще й з хвостом. Виїла все з горщиків. Поперевертала їх, побила і пішла собі геть.

Так виглядає доля жіноча.

Господиня. Ой, дівчатка, страшна історія, та не нарікайте, прийде до вас ваша добра доля, тільки до кожного у свій час, ви ще такі молоденькі. Краще заспівайте веселенької пісні, щоб душа зраділа. А то я вже чую, що парубки до нас у гості скоро попросяться...

Виконується українська народна пісня

Стук у двері. Це хочуть зайти хлопці до хати на вечорниці до дівчат. Дівчата визирають у вікно, роздивляються і гукають: «Наші» Наші!» Відчиняють двері і впускають хлопців.

1 хлопець. А добрий вечір всім у цій гарній хаті! Будьте здорові усі і багаті! Чи пустите нас до своєї оселі, бо ж ми молоді, хороші й веселі!

Всі хлопці. Добрий вечір, добрі люди! Хай вам всім здоров'я буде! І здоров'я, і удача, та ще й доля не ледача! Дівчата. Добрий вечір, хлопці! То ж заходьте в хату. Просимо сідати. З чим прийшли до нас, розказати час!

2 хлопець. А ми вам дровець припасли, щоб усі тут зігрітись могли. (Складають дрова біля печі).

3 хлопець. Принесли вам меду солоденького і калача чималенького. (Викладають на стіл). Щоб всі ми були веселі та ситі, а не голодні, не злі й не сердиті. То ж тримайте!

4 хлопець. Бо ж в хаті оцій зібралися на вечорниці. А з порожніми руками зайти не годиться! Ось вам яблука з нашого саду, а як захочете, то дам ще й пораду: щоб і у вашім саду родилося рясно, то за садком треба дивитися вчасно!

5 хлопець. А це вам солодкі й великі горіхи, для вашої доброї втіхи!

Всі хлопці. А тепер і заспівати час, щоб відірвати від роботи вас! Бо ми любимо дівчат розважати і в роботі їм частенько заважати!

Виконується українська пісня

Хлопці розсаджуються по лавках.

1 хлопець. Ну, то як тут у вас? Що вже вишили, красуні? (Підходить до дівчини, дивиться, бере до рук і втікає, дівчина біжить за ним, зі сміхом відбирає. Інші хлопці теж дивляться, хтось теж хоче забрати роботу. Дівчата не дають, всі сміються).

1 дівчина. Отакої. Вже прийшли помічники, то ніякої роботи не буде. Шкідники ви наші! Краще розкажіть, як Калиту справляли на Андрія!

2 хлопець. А то ви не знаєте! Все село чуло, як ми гуляли. Це ж був наш, парубоцький час! Наша темна нічка! У нас були найбільші права, то й чудили ми всі, як могли. А от на другому кутку, дядькові Михайлу воза на ворота натягли.

2 дівчина. А за що ж ви йому так віддячили?

3 хлопець. Та то не ми, а Петрусь зі своєю ватагою за те, що Гальку не відпускав до нього на побачення. А він же її любить, сватів засилати хоче, та й Галя любить Петруся. От він віддячив тестю!

3 дівчина. Нічого собі! Добре, що не машину... А як дядько того воза зняв?

4 хлопець. Та попросив же того ж Петруся. То вони разом з хлопцями і стягали... (Всі сміються). А дядько Михайло все усміхався в вуса.

4 дівчина. Ну, то тепер, мабуть, погодиться віддати Галю Петрусеві... А коли сватів засилатиме Петро?

4 хлопець. Не знаю, піст же зараз, але з дядьком Михайлом вони поладили.

5 дівчина. Ви нам, хлопці, краще анекдоти якісь новенькі розкажіть...

4 хлопець. О, я теж про полювання на кабанів розкажу.

Ото зійшлись два мисливці.

— Якими патронами ти стріляєш, коли полюєш на дикого кабана?

— Димними. Тільки димними...

— Вони що, сильно б'ють?

— Та ні, але поки дим розсіється я встигаю вилізти на дерево!

2 хлопець. Казав один дядько: От якби ковбасі та крила, то кращої птиці й не було б!

5 хлопець. Зустрілись двоє мисливців, розговорились. Один і каже:

— Ну, і знову ти не вбив жодного зайця?

— Не вбив. Але, незважаючи на це, я дуже задоволений.

— Чого?

— Бо нагнав на них такого страху, що всі повтікали!

2 хлопець. От, не вполював нічого, а щасливий дядько! От послушайте ще про одного щасливчика. Давно це було. Ішов дорогою чоловік, знайшов підкову, зрадів і каже: «От якби ще три підкови знайти та коня, ото було б щастя!»

3 хлопець. Ото чоловік вподобав дівчину, тай питає:

— А скільки вам років, Марусю?— Вісімнадцять!

— О! Але ж три роки тому ви теж казали, що вісімнадцять!

— А я, знаєте, не з тих, що сьогодні кажуть одне, а завтра друге!

5 хлопець. Якось розсердилася мати на сина, та й каже:

— А скільки років ти ще збираєшся сидіти на моїй шиї?

— Та хіба ж я знаю, мамо, скільки ти ще проживеш?

1 хлопець. Отакої! Значить до самої смерті!

Пристосувався синочок!

1 дівчина. А тепер наші загадки відгадайте! Що дістане зубами потилицю?

Без чого не можна викопати колодязь?

2 дівчина. Жило триста котів і один чоловік. Скільки було там ніг? А ще... Возом їхали два батька й два сина. Скільки їх було?

3 дівчина. Якою косою не можна косити?

4 дівчина. А в яку бочку не можна налити води?

5 дівчина. А з якої миски не можна наїстися?

1 хлопець. А тепер, дівчата, ви послушайте. Який кінь, коли циган його мие?

2 хлопець. Що важче: пуд пір'я чи пуд заліза?

3 хлопець. Чи може страус себе назвати птахом?

А який ключ літає?

4 хлопець. Скільки картоплин влізе в один горщик?

5 хлопець. А яким гребінцем не можна розчесатися? Ну, а тепер нам усім разом і заспівати пора!

Виконується українська народна пісня

1 хлопець. Ой, дівчата, хто дасть води напиться, бо так їсти хочу, що нема де переночувати!

Господиня. Ну, ночувати ви додому підете, бо домовлялися не на досвітки, а на вечорниці, а от їсти вас усіх запрошую до столу, бо вже і вареники поспіли гаряченькі, та й калач з медом вас дожидається і узвар запашний, щоб напиться! Та й яблука он які красиві та запашні на вас чекають!

Всі сідають до столу, вечорнична мати подає вареники, хлопці ріжуть калач, дівчата намазують медом, розливають у кружки узвар. Хтось із хлопців виносить хліб, вареники, яблука для гостей у зал. А далі

продовжується розмова за столом.

1 хлопець. От як час летить. Недавно ще тільки було свято Наума. То ж я завжди згадую, як мені батько казав, випроводжаючи мене до школи: «Сьогодні Наума, значить наука піде на ум! Ото ж іди, синку, уважно вчителя слухай, старайся, хай тобі наука на ум піде, щоб розумним зростав».

2 хлопець. Та й мені так приказував, батько, бо ж пророк Наум був дуже мудрий чоловік, а тому всі батьки хотіли, щоб їхні сини розумними та мудрими йшли у світ. А затим батько йшов до церкви і ставив свічку перед образом пророка Наума і примовляв: «Святому на пошану, а моїй дитині на розум».

1 дівчина. О так, мій батько казав: «Не бажай синові багатства, а бажай розуму». Та й дівчатам так приказували, як до школи посилали, бо всі батьки хочуть, щоб розумними були їхні діти. Недаремно ж народна мудрість каже: «Розумних треба вчити, а дурні і самі ростуть».

2 дівчина. Ага, то таки, правда, дурнів не сіють, не орють, а вони самі ростуть. Чим розумний стидається, тим дурень величається.

3 хлопець. А ще так кажуть: у кого в голові капуста розсада, тому не pomoже й посада.

4 хлопець. А то, таки, свята правда! Таке не раз спостерігається, бо дурень і в макітрі макогона зломить. А що напише один дурень, то сто розумних не розбере!

3 дівчина. Так, дай дурню товчач, то він і вікна поб'є! Бо дурному й море по коліна!

4 дівчина. Ага, високий, як тополя, а дурний, як квасоля! Та годі про дурних! Краще про розумних поговоримо, бо

12

з ким поведешся, того й наберешся!

5 дівчина. Правильно, на красивого чоловіка дивитися гарно, а з розумним жити легко. Так було в усі віки і в усі часи. Бо перед розумним і сила поступається. І хоч око бачить далеко, а розум ще далі!

5 хлопець. Так, дівчата, до булави треба ще й голови! А що написане пером, не вивезеш і волом. То ж мудрий не все каже, що знає, а дурень не все знає, що каже. Отак воно в житті й буває...А давайте-но подякуємо господині за смачну вечерю та за хорошу гостину

Виконується українська народна пісня для господині

Господиня. Направду, час летить, як легкокрилий птах, от відлетіло і свято Наума, а взавтра день Варвари Великомучениці. А свята Варвара була така мудра на вишивання, що, кажуть, вона самому Ісусові Христові ризи вишивала! Це ж і вона нас вишивати навчила! Так каже народна легенда. В день Святої Варвари Великомучениці гріх прати, білити і глину місити. А от вишивати можна і треба, перед тим бажано слова прошепотіти: «Свята Варвара золотими нитками Ісусові ризи шила і нас навчила», тоді вишивання піде легко і добре. А ще в народі примітили, що в цей день ніч скорочується, а день потроху прибувати починає, то ж і казали: «Варвара ночі урвала, а дня приточила».

1 дівчина. Моя бабуся розказувала, що в ці дні випадали великі сніги, починалися справжні сильні морози, замерзали ріки...

1 хлопець. А мій дід казав: «Варвара снігом постелить, Сава загладить хуртовиною, а Микола морозом придавить».

3 хлопець. Бо ж Після Варвари йдуть зразу свята

преподобного Сави, а на третій день — Миколая. От на Миколая ми знову до вас, дівчата прийдемо. Гарненько відсвяткуємо, правда?

Дівчата. Так, відсвяткуємо, обов'язково, а чого б і ні!

2 хлопець. Так, поки можна, треба святкувати, бо весна прийде, сидіти ніколи буде, а поки сніги та морози, та такі свята хороші в грудні випали, то чого й не посидіти гуртом, та не поспівати ладком...

Дівчата. То ж давайте на прощання всі заспіваємо, а то вже й час додому, мати з батьком заждалися...

Всі збираються та співають пісню «У вас і в нас хай буде гаразд» На сцену виходять учні і читають слова, як підсумок свята.

Використана література: Олекса Воропай. Звичаї нашого народу (Етнографічний нарис).

